

ÁMOSZ KENAN, AZ ÍRÓ ÉS JELENSÉG

Ámosz Kenan — orosz zsidó úttörők sarja — Tel-Avivban született, 1917-ben, abban az évben, amikor Allenby marsall hindu lovasaival elfoglalta Palesztinát a törököktől. Ámosz Kenan tehát egyidős a brit mandátummal, amely ellen a Lehi — Izrael szabadságharcosai — nálunk Stern csoportnak ismert soraiban harcolt évekig, mint legendás hírű terrorista. A terrrorszervezet vezérét, Avraham Sternt, angol rendőrök gyilkolták meg, halálának napjára Ámosz Kenan minden évfordulón megemlékezik: a jeruzsálemi brit katonai temetőben a régi bajtársakkal virágot helyeznek azoknak az angol rendőröknek és katonáknak a sírjára, akiket viszont ők gyilkoltak meg. Az ötvenes évek elején Ámosz Kenan Franciaországba menekült, mert egy vallási vezető likvidálásában való részvétellel vádolták. Tíz évig tartott, amíg az ügy tisztázása után hazatérhetett Izraelbe. Párizsban megnősült, izraeli „szabre” diáklányt vett feleségül, aki a Sorbonne-on általános nyelvészetet tanult. A házasságból egy kislányuk született, aki tavaly ment férjhez, s akinek az esküvőjére Ámosz Kenan a menedemondák szerint kétezer vendéget hívott meg, beleértve az egész izraeli kormányt.

Nehezen viseli el, ha nem beszélnek róla. A romantikus hősök igazságtévő indulataival, szeszélyes gesztusaival száguld végig az életen, kedvenccei: Jack London, Raymond Chandler és Gary Cooper. Ritkán tartózkodik Izraelben, állandóan úton van, olykor hivatalos, olykor magánindíttatású párbeszédet folytat az arab vezetőkkel — köztük Jasszer Arafattal is — Amerikában, Franciaországban vagy a skandináv országokban. Így járt a közelmúltban Magyarországon, ahol a televízió képernyőjén is láhattuk fehér orosz-lánsörénnyel borított fejét: Chrudinák Alajos közvetítésével nyilvános vitába bocsátkozott Zuhri Tarzival, a Palesztinai Felszabadítási Szervezet ENSZ megfigyelőjével. Azután odahaza a Jediot Achronot — a legnépszerűbb izraeli napilap — hasábjain beszámolt első budapesti élményeiről:

„A fürge sofőrök kikapták kezemből a bőröndöket, a fürge tisztviselők kikapták kezemből az útlevelet és — huss! — máris bent ültem egy gépkocsiban, behavazott utakon száguldottunk a behavazott város felé.

Talán tudna nekem segíteni — mondtam a Külügyminisztérium tisztviselőjének. — Szeretnék találkozni Kardos Györggyel, az íróval.

Sajnálom, hogy rossz hírt kell közölnöm Önnel — mondta a tisztviselő. — Kardos meghalt.

Azóta is csak rá gondolok. A trilógiájára, melynek kezdete a mandátumi Palesztinában játszódik, és a vége 1950-ben, az országúton Beer Seva és Gedera között...”

Ámosz Kenan budapesti élménybeszámolójának sorozata az én nekrológommal kezdődött, igazán

szép nekrológ volt, gyászkeretes fényképem a cím alatt — Kardos meghalt — igen jól mutatott, s csak az hangolt le némiképp, hogy még a halálom kapcsán is a zsidó-arab párbeszéd elkerülhetetlenségéről esett a legtöbb szó.

„Elöttem, a behavazott úton, a Külügyminisztérium egy másik gépkocsijában Zuhri Tarzi ült.

A PFSZ-t képviseli megfigyelőként az ENSZ-ben, beleértve a Biztonsági Tanács üléseit is, amelyeken melleleg Izrael megbízottja is részt vesz ugyanazon asztalnál. Ez bizony erősen cáfolja azt a sokat hangoztatott álláspontot, miszerint az izraeli politikusok nem ülnek tárgyaló asztalhoz a gyilkosok szervezetének képviselőivel.

Az ok, hogy Izrael megbízottja mégis hajlandónak mutatkozott tárgyalóasztalhoz ülni egy gyilkossal, talán abban az enyhítő körülményben rejlik, hogy távol egymástól, a patkó alakú asztal két szélére ültették őket. De aki tudja, milyen formája van egy patkónak, azt is tudja, hogy akik a széleken foglalnak helyet, azok vannak a legközelebb egymáshoz és ők ülnek a legtávolabb a központtól. ...Kedvelem Tarzit, mert annyira hasonlít rám! Mindketten ugyanazt az álmot kergetjük; mindketten fáradtak vagyunk egy kicsit, pesszimisták egy kicsit, s egy kicsit úgy látjuk, hogy az álom egyre jobban eltávolodik tőlünk.

Már egyikünk sem fiatal. Koppenhágában, amikor egyszer közös sajtókonferenciát tartottunk, felszólalt egy fiatal dán újságíró: Önök mindketten rokonszenves idős dzsentlemenek, béküljenek ki egymással, és kész.

Nem tudta azt, hogy a két rokonszenves idős dzsentlemen már olyan régen szeretne kibékülni egymással, de valahogy nagyon nem sikerül.

Tarzi szegény csak az életét kockáztatja, amikor találkozik velem. Minden félígazsága, minden hazugsága kevésnek bizonyul ahhoz, hogy elhárítsa a vesztét. Én megengedhetek magamnak valamivel kevesebb félígazságot, kevesebb hazugságot, én csak a jóhíremet veszélyeztetem, ami már úgy sincs.

Mit nem adtam volna érte, ha hármásban találkozhatunk Budapesten Tarzival és Kardossal...”

Ezt én is nagyon szerettem volna, de a találkozást a Külügyminisztérium tisztviselőinek bölcsessége megghiúsította. Ámosz Kenan pedig írt egy másik cikket — Kardos nem halt meg —, melyben maró iróniával ecsetelte a Külügyminisztérium tisztviselőinek elméleti képességeit, azt állította róluk, hogy nekik sincs több eszük, mint a tel-avivi egyetem irodalmi szakértőinek. Azután azt írta, hogy nagy öröm neki, hogy a barátja él. Ez nekem is nagy öröm volt, és az is nagy öröm volt, hogy ez a nagyszerű író a barátjának tart. Az igazat megvallva, én már akkor a barátomnak tartottam, amikor még nem is ismertem, csak az írásait olvastam. Személyesen néhány évvel

ezelőtt ismerkedtünk meg egy véletlen folytán. Ámosz egy Budapesten megtartott nemzetközi nyelvész konferenciára kísérte a feleségét Párizsból, ahol az ismert francia írónőnél, Christiane Rocheforte-nál vendégeskedtek.

A továbbiakban ismét Ámosz Kenan írását idézem, mely egy izraeli hetilapban jelent meg:

„Nem futja mindenre az időből. Már készülök hazafelé, az asztalomról majd el kell takarítani a papírhalmot, hogy helyet adjak egy újabb papírhalmnak. Ennek sohasem lesz vége. Közben otthon új kormány alakul, jön az új év és a Félelmetes Napok is, és én még csak a 95-ik oldalnál tartok, holott a könyvnek 333 oldala van. Szukkot (sátoros ünnep) végéig, ha Isten segít, kiolvasom, de már most szólnom kell a műről, nem halaszthatom.

Mielőtt Párizsból Magyarországra indultam, azt mondta Christiane barátnőm: Ha Budapesten leszel, keress fel egy Kardos nevű író, mert az egy lángész. De nem érte be ennyivel, lement egy könyvesboltba, és vett nekem egy könyvet franciául. Este adta ide, másnap reggel utaztam el. A könyv címe ez volt: *Avraham Bogatir hét napja...*”

„Kezdem hát olvasni Avraham Bogatirról, Beer Tuvia-i gazdáról. Rina, a lánya négykor kel, hogy megfesse Nuritot, a tehenet. Giora a fia, meghalt, rálépett egy brit aknára. Dan, a másik fia megőrült. Malka, a felesége, nehéz munkát végző paraszt-asszony. Az élet a faluban a munka és a hit szakadatlan pokla. És az erőszaké, amely kitöréssel fenyeget zsidók és britek, zsidók és arabok között.

Ha van Erec Jiszraélnek feledhetetlen illata, az itt Budapesten került egy könyvbe, térben és időben ekkora távolságban. Mi ez az illat? Mit tesz a jázmin illata?

Csernihovszki egyik írásában lovas futárt menesztettek a száműzöttért, elküldik neki a jázmin virágát, s a virág azt mondja: siess haza. Ennek az illatnak nem lehet ellenállni, a száműzött megsarkantyúzza a lovát és hazavágtat.

Velem és Kardos Györggyel éppen fordítva esett meg a dolog. Nem én hoztam el Kardosnak a virágot, ő vitte magával annak idején Budapestre és Budapesten szolgáltatta meg velem, amikor már amúgyis hazakészültem.

Minálunk már nem lelné ezt a virágot sehol.

Nálunk már senki sem ismeri ezt az illatot.

Csak ott, Budapesten, a Duna partján lehelhettem be ismét a régi elfeledett illatot, Erec Jiszraél illatát.

Elég különös, de ugyanakkor igen logikus is.

A telefonszámát az újságíró szövetségétől kaptam meg. Franciául kezdtem, ő félbeszakított, beszélhetek héberül is. Talákozót kértem tőle, megállapodtunk a szállodám halljában. De hogyan ismerem majd Önre — kérdeztem.

— Majd lát egy öreg zsidót — felelte.”

Nagyon meghatódtam ettől a találkozástól, utolsó évemben, Izraelben, már csak akkor vásároltam újságot, ha neki volt írása benne, a példaképemnek tekintettem, és amikor annyi év után a telefonból meghallottam a nevét, valósággal elsédültem az

ámulattól. Szűkre szabott budapesti tartózkodása alatt igyekeztünk sokat találkozni egymással. Ámosz Kenan attól volt meghatva, hogy mi mindenre emlékeztetem, amit már kezdett elfelejteni, és emlékezetből idézem az ő több mint harminc éve írt sorait is.

„Ülünk a Duna partján és fagyaltozunk.

Félelmetes dolog az emlékezet. Ahogy a fagyaltot nyalogatjuk, Kardos lassacskán visszanyeri hibátlan héberségét. Idézni kezdi nekem, mégpedig az egykori hangsúlyozással a Harcoló Cion Hangját (Az Irgun illegális rádiója — K.G.Gy.) Azt mondja: Titusz fiai, takarodjatok a hazánkhól! Aztán az Irgun elfeledett dalait kezdi énekelni. Végigfut hátamon a hideg...”

Ez az írás különös úton jutott el hozzám. Egy izraeli könyvkiadó hozta el nekem, aki Tel-Avivból Bécsbe repült és a repülőgépen került a kezébe az újság. Másnap délután vonatra ült, este már Budapestről hívott fel. Még aznap éjjel elolvasta a könyvet angolul, s délelőtt megkötöttük a szerződést.

Igy köszönhettem az *Avraham Bogatir hét napja* héber kiadását Ámosz Kenannak, Izrael talán legnépszerűbb írójának, akinek népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy 1984-ben megjelent *Az út Én Harodba* című regénye — melyből most forgatnak filmet Amerikában — két hónap alatt négy kiadást ért meg. A lenyűgözően izgalmas történet keserű látomást vetít az olvasó elé. Izraelben egy gátlástalan, kegyetlen katonai junta ragadja magához a hatalmat és rögtön likvidálni kezdi a progressziót. Az üldözöttek egyetlen lehetősége az életbenmaradásra: a hadsereg gyilkos csapdáit kikerülve eljutni a csoda folytán még szabad Én Harodba, a legrégebb településre, a zsidó állam ősforrásához. A regény francia nyelvű kiadását követően a *Libération* interjút készített Ámosz Kenannal. Érdemes kiragadni a beszélgetésből néhány részletet.

Libération: Hogyan fogadták a könyvet Izraelben?

Ámosz Kenan: Bestseller lett. Az olvasók reakciója a következő volt: Ez kemény dolog, de rólunk szól, ez a mi társadalmunk. A jobboldal nem hallatta a hangját. Izraelben a jobboldaliak nem olvasnak, általában nem foglalkoznak kultúrával. A vélemények megoszlottak a regény sugallta kérdésen: elképzelhető-e egy katonai államcsíny Izraelben? Össze is ült egy kollégium, néhány tábornok részvételével, ők természetesen nem értettek egyet velem.

Libération: Volt Önnek már összeütközése a cenzúrával?

Ámosz Kenan: Irtam egy színdarabot, ezzel a címmel: A barátok mesélnek Jézusról. A katonai kormányzat szatirájának szántam. Először fordult elő Izrael történelmében, hogy betiltották egy darab bemutatását. Azzal indokolták, hogy keresztény vallási érzületeket sért. Fellebbeztem, és a bírósági tárgyaláson egyszerre győztem is, veszítettem is. A darab bemutatását feltételhez kötötték, meg kellett változtatnom a címet. Végül ezt a címet adtam: A barátok mesélnek Spartacusról.

Libération: Önnek nincs olyan benyomása, hogy a könyv inkább politikai pamflet, mint regény?

Ámosz Kenan: Ez egy emberi sors elemzése, tehát regény. Egy ember története, aki este 11 óra után üldözött vaddá válik. Politikai üzenete pedig a következő: izraeliek és palesztinok egyszer végképp rákényszerülnek, hogy együttműködjenek. És ha akkor sem működnek együtt, elvesztek. A sorsuk közös, akár akarják, akár nem!

Libération: Mit jelképez Én Harod?

Ámosz Kenan: „Én” azt jelenti héberül: forrás. Én Harod pedig a kibuc nagy álmának bölcsője: a gondolat, hogy az egész társadalom egy nagy szolidáris közösség legyen, itt született. Az arabok szemében is jelentősége van a helynek. Ők így hívják: Én Zsalut, és különféle indokokkal bizonygatják, hogy a környéken zajlott le a küzdelem Dávid és Góliát között. Történelmi tény, hogy az arabok itt verték vissza a mongol betörést. II. Ramszesz is megfordult e helyen, amikor a hettitákkal csatázott. A PFSZ-nek van egy brigádja, melyet Én Zsalutnak neveznek. A történelmi megközelítés különböző, de a forrás ugyanaz.

Libération: Olvasható-e a könyve arab nyelven is?

Ámosz Kenan: A könyvem lefordították arabra, és teljes egészében közölte a PFSZ irodalmi folyóirata, az *Al Karmel*. És hozzá kell tennem — bár ez némi kellemetlenséggel járhat — az én engedéllyemmel.

De ez a PFSZ részéről is intelligens, bátor vállalkozás volt. Közeledni az arab közönséghez az irodalom segítségével, ez is egy fajtája a párbeszédnek...”

Ámosz Kenan nemrég elküldte nekem *Szatírák* könyve című kötetét. Remek, tömör, kiméletlen írások, a rajzokat is maga készítette, mert rajzolónak is elsőrangú.

Felhívtam telefonon, azt mondták, Amerikában van. Felhívtam megint, azt mondták, Párizsban van. Azután azt mondták, Kanadában van.

Reménytelen, gondoltam magamban. Aki kapcsolatot akar teremteni Ámosz Kenannal, annak együtt kell száguldani vele, kibontott zászlókkal, ifjonti lobogással — és rengeteg whiskyvel.

Örökös láza akkor csillapodik csupán, amikor a hazájáról nyilatkozik meg.

Ilyenkor bölcs és szomorú dolgokat mond.

„A zuzmó szimbióziszból jön létre. Egy alga és egy gomba táplálja egymást. Átadják egymásnak, amit nyújtani tudnak, és elveszik egymástól, amire szükségük van. De mi történik, ha egyszer mindketten elhátározzák, hogy végső harcot folytatnak egymással a kő birtokolásáért, amelyen eddig éltek?

Csak a kő marad a helyén, csupaszon.”

